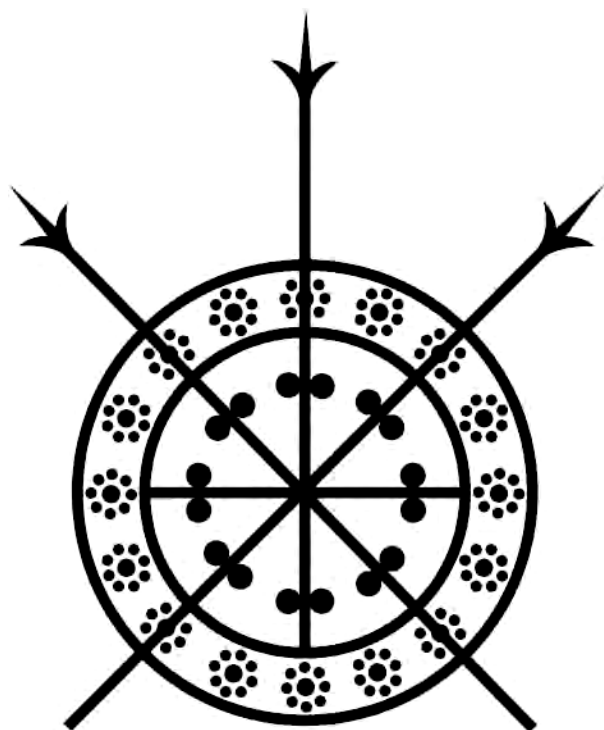

In Paradisum

bulletin voor behoud van monumentale
Nijmeegse begraafplaatsen

jrg. 22, nr. 3

najaar 2013

Colofon

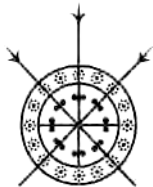
‘**In Paradisum**’ is het bulletin van de gelijknamige stichting en verschijnt minimaal driemaal per jaar. **Stichting In Paradisum** stelt zich tot doel de cultuurhistorische, kunsthistorische en landschappelijke waarden van de Nijmeegse monumentale begraafplaatsen te beschermen en te behouden. De focus op dit funeraire erfgoed komt tot uitdrukking in diverse activiteiten: het behartigen van de belangen van nabestaanden, het inventariseren en documenteren van grafmonumenten, het organiseren van tuinierochtenden, en het verspreiden van kennis over de begraafplaatsen door de uitgave van dit bulletin, via een website, en door het geven van rondleidingen op de begraafplaatsen.

Stichting In Paradisum treedt sinds 1972 op als gespreks- en onderhandelingspartner met beheerders en de gemeente Nijmegen over ontwikkeling, verbetering of verandering binnen de Nijmeegse begraafplaatsen, vooral als dit publieke-, algemene- of nabestaanden belangen betreft.

Vanouds zet de stichting zich in het bijzonder in voor **R.K.**

Begraafplaats Daalseweg. Elk jaar organiseert de stichting hier op 22 februari, samen met de gemeente Nijmegen, een herdenking voor de vele slachtoffers van het bombardement in 1944 die hier begraven liggen. Ook wil de stichting de begraaflocaties in Nijmegen digitaal beschikbaar maken. In samenwerking met de **Stichting Begraafplaatsen Nijmegen** (SBN) worden hiertoe de registers van begravingen en ‘verloven tot begraving’ verwerkt.

■ De jaarlijkse **donatie aan Stichting In Paradisum**, die geheel werkt met vrijwilligers, is minimaal € 12,50. Het bedrag kan worden overgemaakt op **(IBAN) bankrekeningnr. NL86ABNA0475424336** ten name van Stichting In Paradisum te Nijmegen.

Stichting In Paradisum

Daalsedwarsweg 24

6521 EG Nijmegen

t 024 322 13 93

e stichtinginparadisum@kpnmail.nl

i www.stichtinginparadisum.nl

V o o r a f

De zomer, met daaraan gekoppeld als belangrijke activiteit van Stichting In Paradisum de zomerrondleidingen op de begraafplaatsen Daalseweg en Stenenkruisstraat, ligt weer bijna achter ons. In dit najaarsnummer van ons bulletin aandacht voor twee interessante evenementen op ons programma: de **Open Monumentendag** (weekend 14/15 sept.) en de **'24 uur van de Nijmeegse geschiedenis'** (18/19 okt.). Aan beide evenementen verlenen we onze medewerking door het organiseren van een eigen inbreng. Op pagina 6 en 7 leest u daarover de nodige informatie. Omdat bij het verschijnen van dit bulletin nog niet alle details over de organisatie bekend zijn, dient u t.z.t. de meest actuele informatie uit de media te raadplegen.

Verder in dit nummer van ons bulletin een portret van bestuurslid en vrijwilliger Peter van Schaijk. Wij vroegen hem om tekst en uitleg over de twee grote projecten waar hij aan werkt. Ook leest u het boeiende verhaal 'Over doodgravers en kunstenaars', deel vijf in de serie over de geschiedenis van begraafplaats Daalseweg. Ook van begraafplaats Stenenkruisstraat wordt een geheim onthuld: er ligt een prins begraven. Het is slechts een greep uit het nummer dat voor u ligt. Wij wensen u veel leesplezier toe!

Redactie

Peter van Schaijk, voortrekker megaprojecten ‘Graf symboliseert zielenrust persoon’

Bestuurslid van Stichting In Paradisum Peter van Schaijk is met twee zaken heel druk: met de inventarisatie van graven van oorlogsslachtoffers in Nijmegen, én met de digitalisering van de ‘verloven tot begraven’ van begraafplaats Daalseweg. We vroegen Peter om tekst en uitleg.

door Paul van der Haar

Regelmatig ontvangen de vrijwilligers van In Paradisum op hun email een oproep van Peter van Schaijk met als onderwerp ‘inventarisatie’. Dat maakt deel uit van een gigantisch project om alle graven van oorlogsslachtoffers op Nijmeegse begraafplaatsen gedetailleerd te beschrijven. Het is niet zo dat Peter van Schaijk daar helemaal alleen voor staat, duidelijk is wel dat hij zagezegd de kar trekt van deze

megaklus. En dat met een enorme drive. “Meenemen: schrijfgerei, onderlegger, borstel, water”, luidt de vriendelijke marsorder van Peter aan de mensen die een middagje letterlijk op de

knieën moeten voor het vastleggen van alle informatie van

zo'n oorlogsgraf. Dat is een secuur werk, dat gebeurt op de formulieren die Peter ter plekke uitdeelt. Inventariseren is tegelijk een speurtocht, want een begraafplaats moet vaak systematisch worden doorzocht op genoemde graven uit de periode 1940-'45, bijvoorbeeld omdat de eigenaar van de begraafplaats niet over een sluitende administratie beschikt. Bovendien verkeert een graf, als dat eenmaal is gevonden, soms in slechte staat, waardoor de grafgegevens door mos en bladeren moeilijk te ontcijferen zijn; vandaar de 'borstel' en het 'water'. Maar dat laatste mag ook in de dorstige kelen van de ploeters verdwijnen...

**“Graven van burgerslachtoffers
verdienen hetzelfde respect
als de graven van gesneuvelde
militairen.”**

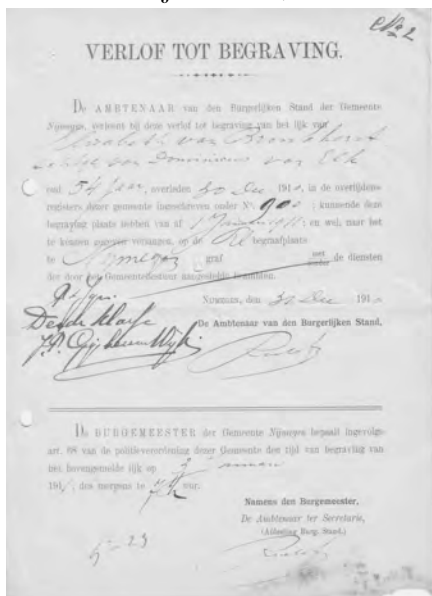
Zorg voor personen en historie

Onder alle inspanningen gaat bij Peter de diepe zorg schuil dat graven van oorlogsslachtoffers bewaard blijven en niet worden 'geruimd', zoals helaas al zo vaak is gebeurd. Met de eigenaren / beheerders van begraafplaatsen kunnen soms op *individuele* basis afspraken gemaakt worden, zoals bijvoorbeeld bij begraafplaats Rustoord is gebeurd, waar Peter in voorgaande jaren met een succes een 'pilot' afrondde. Maar het voorlopige einddoel van de inzet van Peter en Stichting In Paradisum is om in 2014 samen met de gemeente Nijmegen voor alle eigenaren / beheerders van begraafplaatsen in het 'Huis van de Nijmeegse Geschiedenis' een middag te organiseren, waarop de gezamenlijke afspraak noem het een convenant wordt gemaakt om graven van oorlogsslachtoffers voortaan met rust te laten. Peter: "Zo'n graf symboliseert voor mij ook de zielenrust van de persoon. Die moet je respecteren en eren. Dat doen we in Nederland

ook bij gesneuvelde militairen. Dus waarom niet bij burgers? En het getuigt ook van historisch besef om de plekken waar het oorlogsgeweld nog zichtbaar is, hier in de vorm van een graf, te behouden. Zo houd je de herinnering aan deze zwarte pagina in de geschiedenis van Nijmegen levend. Zo'n grafsteen is een monument, een herinneringsteken, waarbij ik vaak ook nog *achter* de teksten kijk die erop staan. Wat een verborgen leed zie je dan voor het gezin dat zonder de betreffende persoon verder moest! Welk verhaal past bijvoorbeeld bij de teksttoevoeging 'God wil het'...? Die emotionele kant zit er voor mij ook aan. Het verhaal achter de teksten en feiten." Zo schreef Peter bij circa 200 graven aan de Daalseweg een 'geschiedenis van de overledene'. "Nabestaanden zijn daar vaak erg blij mee", is zijn ervaring.

Verlof tot begraving

Als verwoed genealoog is Peter vrijwel elke maandagmorgen te vinden bij de SBN, de Stichting Begraafplaatsen Nijmegen.

Dat betreft de tweede pijler onder zijn werk: de digitalisering van de 'verloven tot begraving' voor begraafplaats Daalseweg. De pijnlijke kant van dit verhaal is dat de 'begravingboeken' van de Daalseweg, zeg de administratie, ooit op onverklaarbare wijze zijn verdwenen... Het geluk bij het ongeluk was dat op de zolder van een gebouw op begraafplaats Jonkerbosch de zogenoemde 'verloven

tot begraving' van de Daalseweg werden gevonden. Werkelijk een schat aan informatie, die ook in dit geval nog wel ontsloten moest worden omdat de tekst niet altijd gemakkelijk leesbaar is.

“Bijna 12.000 verloven tot begraving zijn gedigitaliseerd, en het werk is nog lang niet af.”

Peter toont me op zijn computer het resultaat van jarenlange noeste arbeid. Echt indrukwekkend! Van de jaren 1908 tot 1934 zijn alle verloven tot begraving gescand, verwerkt en ingevoerd in een database. Peter: “Ik verwerk op deze manier 600 tot 700 formulieren per jaar. De teller staat inmiddels op een totaal van bijna 12.000 gedigitaliseerde verloven tot begraving, en het werk is nog lang niet afgerond. Vanaf 1934 zijn nog vele jaren te gaan. Gelukkig heb ik ruim een half jaar geleden via de Vrijwilligerscentrale Nijmegen hulp gekregen van Carlo Becks. Hij helpt bij het vertalen van deze verloven en voert de gegevens dan in de database in.”

Toegankelijk voor iedereen

Het doel van het digitaliseringsproject is om met alle informatie uit de database een beeld te krijgen van welke mensen waar op de begraafplaats Daalseweg begraven liggen. Peter: “Dit is wel een enorme inspanning, maar zeker de moeite waard als straks de koppeling te maken is tussen nog bestaande grafmonumenten uit de betreffende periode en de chronologische reeks van de database.” Uiteraard zijn de resultaten vervolgens ook toegankelijk op de website van Stichting In Paradisum. Alle namen zijn dan oproepbaar mét, indien bekend, de concrete vindplaats. Peter van Schaijk is een gedreven schatgraver, die moeilijk toegankelijke informatie uit het verleden blootlegt, zodat huidige en toekomstige generaties er hun voordeel mee kunnen doen! ☐

Open Monumentendag

14 & 15 september

Thema ‘Macht en Pracht’

Ook dit jaar kunt u In Paradisum weer ontmoeten tijdens de Open Monumentendag met activiteiten op de begraafplaatsen Daalseweg, Stenenkruisstraat (Prins Bernhardstraat) en rond het kerkje in Neerbosch. De Open Monumentendag 2013 heeft als thema Macht & Pracht.

Op de Daalseweg zal SBN, de beheerder van de begraafplaats, op het informatiepunt aanwezig zijn met o.a. informatie over het begraven aldaar. In Paradisum is er met uitgebreide informatie over de bestaande graven en over graven van veel Nijmegenaren die er ooit zijn bijgezet. Aansluitend worden er op beide dagen rondleidingen gegeven. Om 13.00 uur met een accent op cultuur- en kunsthistorische aspecten van de grafmonumenten, en om 14.00 uur met het thema ‘Graven met een verhaal’.

Op de Stenenkruisstraat is In Paradisum beide dagen aanwezig en wordt er om 11.00 en 14.00 uur een rondleiding gegeven.

Op de kleine begraafplaats bij het kerkje in Neerbosch is In Paradisum op zaterdag 14 september van 13.00-14.00 uur aanwezig om u iets meer over dit ‘kerkhof’ te vertellen.

N.B.

Wijzigingen voorbehouden, raadpleeg daarom in september het definitieve programma in de media.

‘24 uur van de Nijmeegse geschiedenis’ 18 & 19 oktober

Thema ‘Vorst en Volk’

In Paradisum werkt met veel voldoening aan deze dag mee omdat de begraafplaatsen waar we actief zijn, juist een stenen illustratie van de Nijmeegse geschiedenis vormen. Hiermee sluiten we ons, op onze eigen manier, aan bij dit evenement.

Op de Daalseweg liggen weliswaar geen vorsten begraven, maar wel een deel van de katholieke elite van eind negentiende en begin twintigste eeuw. Zowel de voortrekkers uit wetenschap, kunst en cultuur, als toonaangevende vertegenwoordigers van handel en nijverheid.

Het is wel geen vorst, maar op het nog bestaande gedeelte van de **Stenenkruisstraat** (Prins Bernhardstraat) is wel een prins bijgezet: Willem Karel van Saksen Weimar Eisenach (zie in dit bulletin ‘De dood van een prins’). Hier vindt een unieke rondleiding plaats, aangepast aan de bijzondere sfeer van deze plaats en het evenement. Voor deze gelegenheid is de begraafplaats verlicht met fakkels. Een herinnering aan het verleden toen meestal heel vroeg in ochtend, in het donker, werd bijgezet bij het schijnsel van fakkels.

Activiteiten

- **Daalseweg**, 19 oktober, 13.00 en 14.00 uur rondleiding
- **Stenenkruisstraat**, 19 oktober, 21.00-22.00 uur rondleiding bij fakkellicht

Onder voorbehoud van wijzigingen. Raadpleeg daarom in oktober het definitieve programma in de media.

Begin oktober

De uitgeruste bomen
hebben het land, vervelen
zich dood.

Geen blad valt,
geen tint verkleurt.
Ze staan in grijs weer
op nat zand.

Nevel sluipt om ze,
mist sloopt ze. Straks valt
een groot gaaf blad
kantelend, zeilend
op stilte tussen
de stammen, legt een
plek geel, een rode
plek op de plaats van
zijn graf.

Chr. J. van Geel

‘Begin oktober’ is een gedicht van Chr. J. van Geel (1917-1974). Vermoedelijk stamt het uit 1957 of 1958. Het werd op 15 november 1958 gepubliceerd in *Tirade*. Ook in: *Verzamelde gedichten* (uitg. Van Oorschot, 1993/1997).

Daalseweg 1920 tot 1940

Over doodgravers en kunstenaars

door Wim Desserjer

Doodgravers

Het begint krap te worden op begraafplaats Daalseweg. In de jaren 1893 en 1904 is hij al eens uitgebreid. Maar in de jaren '30 van de vorige eeuw blijkt de stad al zover uitgedijd, dat de begraafplaats door bebouwing stevig wordt ingesloten en uitbreiding eigenlijk niet meer mogelijk is. Toch vinden er tussen 1920 en 1940 nog veel begravingen plaats en blijft Daalseweg een keurig onderhouden begraafplaats. Dat is vooral te danken aan de doodgravers die, behalve graven delven, ook onderhoud aan paden, heggen en bloemperkjes in hun takenpakket hebben. Doodgravers zijn van onbesproken gedrag en een eerbiedige bediening tijdens begrafenissen wordt zeer op prijs gesteld.

De foto uit 1920 (Foto Collectie RAN) toont een groep doodgravers bij begraafplaats Daalseweg, waar de heren Schippersheijn werkzaam zijn. U ziet hen 2e van links (bovenste rij) Jozef en uiterst links op de hoek Rijn Schippersheijn. Verder op de foto, rechts op de hoek, Jan van Wijk. Links naast Van Wijk staat de suisse ('ordebewaarder') van de Molenstraatkerk Th. Janssen en P. van Oosterhout van de St. Dominicuskerk. Voor Th. Janssen staat de heer Stal, suisse van de St. Augustinuskerk, en links daarnaast de heer Geertsen van de St. Franciscuskerk aan de Doddendaal.

In die tijd dient een graf minstens 1 meter diep te zijn, want volgens de wet moet nog zeker 65 centimeter grond boven de kist liggen. Een opleiding tot doodgraver bestaat niet. Als vanouds worden zij door het kerkbestuur benoemd. Zo mogelijk combineert een doodgraver zijn werk met dat van koster, voorzeger, ceremoniemeester of suisse.

Gerard Bruning

In de periode 1920-1940 hebben verschillende Nijmeegse **kunstenaars** hun laatste rustplaats op Daalseweg gevonden. Gerard Bruning is een van hen. Bruning is een rooms-katholiek dichter die in die tijd veel aanzien geniet van jonge katholieke literatoren, onder wie Hendrik Marsman. Ook is Bruning een groot en vooral scherp essayist. Zijn vroege overlijden heeft waarschijnlijk

verhinderd dat hij tot dé aanvoerder van de jonge katholieke generatie literatoren in Nederland zou uitgroeien. Hij is slechts 28 jaar oud geworden. De requiemmis op 8 oktober 1926 in de Mariageboortekerk wordt bijgewoond door tal van

bekende literatoren, onder wie Gerard Knuvelder, Jan Engelman, Albert Helman en Anton van Duinkerken.

Foto's: A. Kersten

Jarenlang is zijn graf op Daalseweg (vak 18, rij 5, nummer 3) op zijn sterfdag door veel mensen bezocht. Zijn eenvoudige graf is opgesierd met een smeedijzeren hekwerkje en een houten kruis ontworpen door beeldhouwer Ernst Voorhoeve.

Willem Heijdt

Twee jaren later, in 1928, wordt Willem Heijdt, op Daalseweg begraven. Hij is 70 jaar oud en een zeer bekende Nijmeegse ondernemer en toonkunstenaar. Hij componeert kerkliederen en -gezangen. Tijdens de herdenking op 11 december 1928 in de grote zaal van de Vereeniging worden 'Fragmenten uit zijne Werken' uitgevoerd door de koren van de H. Franciscuskerk, de H. Dominicuskerk en het gemengd koor 'Arti Vocali'. De baten van het concert gaan als buitengewoon auteursrecht naar de weduwe Heijdt.

Naast muziekbeoefenaar is Willem Heijdt ook vishandelaar. Hij verkoopt zijn waar op de Grote Markt in Nijmegen, waar hij ook woont. Zijn graf is te vinden op de Daalseweg, vak 24, rij 3, nummer 10.

Sint Bernulphus

Van een geheel andere orde is het werk van de kunstenaars van het Sint Bernulphusgilde. Dit gilde wordt in december 1869 opgericht door priester G.W. van Heukelum uit Utrecht.

Aanvankelijk met de bedoeling om religieuzen te interesseren voor (kerkelijke) kunst en architectuur. De naam dankt het gilde aan Bernold, de bouwlustige Utrechtse bisschop uit de 11de eeuw. Korte tijd na de oprichting geraakt het Bernulphusgilde in een ware bloeitijd omdat het lidmaatschap ook opengesteld wordt voor kunstenaars en architecten. Priester Van Heukelum, later monseigneur, zwaait de scepter, is streng en bepaalt de stijl.

Foto: G. van Heukelum, oprichter Sint Bernulphusgilde
Foto: Grafmonument Van Heukelum

De voorgeschreven stijl laat zich omschrijven als conservatieve variant van de neogotiek. Als leidraad dient Van Heukelum's verzameling aan Middeleeuwse kunstwerken. Onder zijn gezag wordt beeldende kunst als het ware in historiserende stijlen uitgevoerd.

Wat heeft dit alles met Daalseweg te maken? Wel, priester Van Heukelum is familie van de Nijmeegse Van Heukelums, die een prachtig, rijkelijk versierd neogotisch grafmonument

op Daalseweg hebben laten maken. Van genoemde familie is Hendrik van Heukelum in 1923 een van de laatste die in het graf (vak 24, rij 6, nummer 2) is bijgezet.

Het is zo goed als zeker dat het grafmonument ontworpen is door een kunstenaar uit het Bernulphusgilde. De twee meter hoge stèle is van zandsteen en aan de bovenzijde versierd door een uitstekende lijst met kantelen. In de nis is een Christusfiguur gebeeldhouwd uit het graf oprijzend met in z'n linkerhand een kruisstaf met wimpel.

Onderaan treft men een levensboom met twee familiewapens aan. De liggende steen, de grafplaat, bevat veel tekst in gotische letters. Rondom de tekst in het midden, tegen de randen van de grafsteen, is ook nog aangebracht '*Credo in unum Deum Patrem omnipotentem Factorem caeli et terrae visibilium omnium et invisibilium*'. Op de vier hoeken zijn gevleugelde figuren te zien, mogelijk de vier evangelisten.

1936

Met een foto uit 1936 van een begrafenis op de Daalseweg wordt dit deel 5 beëindigd; als het ware een laatste beeld vóór

de oorlog. De professionals van de begraafplaats, de doodgravers, waar dit deel mee begon, zijn op deze foto als ook op die van Heijdt's begrafenis duidelijk zichtbaar. Op de foto hierboven is ook pater Titus Brandsma te zien, in toga. Onbekend is wie ter aarde besteld wordt.

Bron: Foto Collectie RAN

Het is vier jaar vóór het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. Sluiting dreigt in 1940 voor begraafplaats Daalseweg. Echter, gedurende de oorlog blijft de begraafplaats toch nog in gebruik. □

Dit is het vijfde deel in een serie over de komst, groei, bijna ondergang en groots herstel van begraafplaats Daalseweg in Nijmegen.

Bronnen

Regionaal Archief Nijmegen

A.L.S. Kersten, 'Gerard Bruning 1898 - 1926', juni 2008

www.noviomagus.nl/grafmonumenten

A. Martens, 'Willem Heijdt 1858 - 1928', Numaga, 1968, pp. 17-30

Zomerrondleidingen een impressie

Op een zonovergoten eerste Pinksterdag gidst Oda Fennema een groepje belangstellenden door het gras van begraafplaats Stenenkruisstraat aan de Prins Bernhardstraat. Haar verhalen bij de grafstenen links en rechts brengen het verleden tot leven. Opeens zie ik aan het begin van de 19de eeuw een uitgestrekte begraafplaats, aangelegd op de vestinggrond van de stad Nijmegen. Koetsen met paarden rijden de Hertogsteegpoort uit om doden naar hun laatste rustplaats te vervoeren. De weg die zij nemen, is nog altijd zichtbaar als een soort dijk die van noord naar zuid over de begraafplaats loopt, nu totaal begroeid met gras. Maar ik kan met mijn geestesoog ook zo ónder het groen kijken. Nabestaanden, vaak te voet, betreuren hun te vroeg overleden naasten; ouders hun te jong gestorven kinderen. Het verdriet van notabelen doet niet onder voor dat van mensen uit het gewone volk. Zelfs een prins wordt beweend. Ik hoor het verhaal over het verdwenen scheergereedschap van de barbier die was ingehuurd om de baardgroei van een dode man terug te snoeien; geruimd met zijn stoffelijke resten...

Verhalen die de zwaarte van de geschiedenis die onvermijdelijk op een begraafplaats drukt, gelukkig wat verlichten. Een helende symboliek geeft ook de zerk in de hoek, die vrijwel volledig is omarmd, omhelsd zo je wil door de bomenreus. Fiets ik toch nog vrolijk

fluitend naar huis. Veel dank voor de rondleidingen!

Paul van der Haar

Vraag & Antwoord

VRAAG

Omdat ik als kleindochter, wonend in Nijmegen, belast ben met het onderhoud van het graf van mijn grootouders van vaders kant: M.A.P.C. Poelhekke en Louise van der Grinten (daa-21-09-01), wil ik u het volgende voorleggen.

De grafrechten worden nu nog betaald door de levende kleinkinderen, en ik hoop dat dat voor een volgende periode ook nog mogelijk is. Maar het graf verkeert in niet zo'n goede staat en zou gerestaureerd moeten worden. Ik vraag me af of daar subsidie voor te krijgen zou zijn. Mijn grootvader was in zijn tijd een bekend literator, heeft veel leer- en kunstboeken geschreven en dat zou misschien een argument kunnen zijn om 'ergens' een mogelijkheid te vinden. Kunt u mij adviseren?

Patricia Raymakers-Poelhekke, Lent

ANTWOORD

Voor de restauratie van het graf van uw grootouders lijkt zich een mogelijkheid aan te dienen. In onze bestuursvergadering werd gemeld dat er een fonds, 'Perzik van Onsterfelijkheid', bestaat, dat zich ten doel stelt te ondersteunen bij behoud, herstel en instandhouding van grafmonumenten van schrijvers. Dit fonds is een gezamenlijk initiatief van het Prins Bernhard Cultuurfonds en het Koninklijk Boekverkopersfonds. Voor meer informatie en subsidieaanvraag kunt u zich, als eigenaar van het graf, wenden tot het Provinciehuis Gelderland, (Markt 9) Postbus 9090, 6800 GX Arnhem. Wij vernemen te zijner tijd graag welk resultaat u bij voornoemd fonds heeft kunnen bereiken.

Wim Desserjer

VRAAG

Naar aanleiding van de rondleiding op de begraafplaats aan de Stenenkruisstraat heb ik een vraag over de plaats waar mijn overgrootvader begraven is. In de database van de website (<http://www.stichtinginparadisum.nl/zoeken/>) zijn wel gegevens van mijn overgrootvader opgenomen.

Het gaat om Jo(h)annes Eggen, overleden op 10-10-1908.

De database vermeldt als grafplaats daa-00-07-09. Op de plattegrond van de begraafplaats aan de Daalseweg is echter geen vak 00 aangegeven. Ik weet dus niet waar ik moet zoeken. Het graf is ook niet beschreven. Wat betekent dit?

Bestaat het graf toch niet (meer)? Ook mijn grootouders liggen overigens aan de Daalseweg begraven (Eggen, A.W. en Eggen-Hendriks M.Th.; daa-36-03-24). Dat graf bevindt zich inderdaad op de aangegeven plaats.

Harry Eggen, Amsterdam

ANTWOORD

De grafplaats daa-00-07-09 is een aanduiding die te maken heeft met de gegevens zoals vermeld in het begraafboek periode 1903-1911. Dit is het enig overgebleven begraafboek, de overige delen zijn op onverklaarbare wijze verdwenen.

Ook de eigenaar, SBN Nijmegen, weet niet waar de boeken gebleven zijn. In het overgebleven begraafboek vinden wij de grafgegevens van jouw overgrootvader, maar inderdaad zonder een vakaanduiding. Vandaar dat we alle gegevens van dit boek wel op onze website hebben geplaatst, maar de vakaanduiding op 00 hebben gezet.

Als ik het begraafboek goed interpreteer, moet Jo(h)annes Eggen begraven liggen in vak 33, maar zekerheid daarover heb ik (nog) niet. Hij is derde klasse begraven.

Peter van Schaijk

Warme herinneringen aan mijn ‘tantes’

Op 10 februari 1926 overleed boven zijn slagerij aan de Ziekerstraat 8 onverwachts Wilhelmus Johannes Geertsen. Hij werd 65 jaar. **Wim Geertsen** was de vader van een groot gezin. Twee van zijn dochters, Annie en Jet, waren als vroegere overburen van mijn grootouders Zuidgeest-Wolf, die tot het bombardement op Ziekerstraat 7-9 woonden, bevriend met onze familie. Na de dood van mijn grootouders (1956/1958) raakten zij bevriend met mijn ouders en zo werden zij voor mij ‘tante Annie en tante Jet’ van de Lange Koningstraat 21.

In mijn jeugd was kerkhofbezoek bij veel oudere Nijmegenaren een wekelijks ritueel. Ook op de Daalseweg was het zondags een komen en gaan van mensen die 's morgens na de H. Mis of 's middags na de theevisitatie een bezoek brachten aan dierbare overledenen. En tijdens de wekelijkse logeerpartijen bij mijn grootouders ontkwam ook ik niet aan dit kerkhofbezoek. Als wij op de begraafplaats tante Annie en tante Jet ontmoetten, werd beleefdheidshalve ook een bezoek gebracht aan de graven van de familie Geertsen. Dat kostte tijd. Tante Jet, die door een val in haar jeugd erg gehandicapt was, bewoog zich met haar stok en zwaar leunend op de arm van tante Annie heel langzaam over de begraafplaats. Daardoor kreeg ik alle tijd de prachtige monumenten te bewonderen. Wellicht hebben die wandelingen de kiem gelegd voor mijn levenslange interesse in deze prachtige begraafplaats... In vak 1 bezochten we het graf van Maria Geertsen-Selbach (*11-06-1860), de eerste vrouw van vader Wim Geertsen. Ze overleed op 13-11-1893 ‘in het kraambed’, 33 jaar jong. Haar

jongste dochtertje Betsy overleed achttien dagen later en werd in het graf van haar moeder bijgezet. Het hoge grafmonument verkeert nog altijd in een redelijke staat. Daarna moesten we de begraafplaats oversteken naar vak 21, waar de ouders van tante Annie en tante Jet vrijwel tegen de muur hun laatste rustplaats hadden.

Op 08-05-1895 was vader Geertsen hertrouwd met **Elisabeth**

Matthea Selbach (*30-10-1871), die hem nog meer kinderen schonk. Zij werd de moeder van tante Annie (*05-07-1903) en van tante Jet (*24-12-1904). Na de dood van hun ouders op resp. 10-02-1926 en 11-05-1945 bezochten de zussen trouw de hardstenen graftombe van hun ouders. Eind jaren tachtig begon de dekplaat van deze tombe, tot verdriet van vooral tante Jet, ineens scheuren te vertonen, en begin jaren negentig barstte de plaat.

Zó wilde tante Jet het graf van haar ouders na haar dood niet achterlaten, en van haar pensioen als onderwijzeres op de school van de zusters MJJ aan de Oude Stadsgracht begon ze te sparen. In 1995, toen ze al ernstig ziek was, bestelde ze een nieuwe dekplaat. Het werd een race tegen de klok en op vrijdag 31 maart 1995 kon de steenhouwer de oude grafplaat vervangen. Een neef uit Best kwam met een fototoestel en toen hij de foto in hun flat op Marialaan 235 aan tante Jet liet zien, knikte ze tevreden. Ze kon nu rustig gaan. Twee dagen later, op 2 april 1995, overleed ze, 90 jaar oud. Tante Annie, die altijd met haar zus had samengewoond, overleed ruim negen maanden later op 23 december 1995. Zij werd 92 jaar. Vaak denk ik met veel warmte terug aan mijn twee ‘tantes’.

Bart Janssen

Geheimen van begraafplaats Stenenkruisstraat

De dood van een prins

Op de algemene begraafplaats Stenenkruisstraat bij de Wedren ligt een jonge prins begraven. Willem Karel van Saksen Weimar Eisenach staat op de grafsteen. Zijn toekomst leek veel belovend, maar het mocht niet zo zijn.

door Joost Rosendaal

Willem Karel van Saksen Weimar Eisenach werd nog geen twintig jaar oud. Zijn vader, hertog Karel Bernhard (1792-1862), maakte als kolonel in Nederlandse krijgsdienst naam tijdens de slagen bij Quatre Bras en bij Waterloo. Na een bevordering tot generaal-majoor werd hij tijdens het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden in 1818 commandant van de provincie Oost-Vlaanderen. Tijdens zijn verblijf in Gent werd op 15 juni 1819 Willem Karel geboren. Karel Bernhard stond in groot aanzien en werd in 1828 tijdens een conferentie in Londen door Rusland voorgedragen als koning van Griekenland. Hij wees dit echter af. Het volgende jaar trouwde de dochter van zijn broer Augusta met de Pruisische prins Wilhelm, de later keizer Wilhelm I.

Belgische opstand

Bij het uitbreken van de Belgische Opstand in 1830 toonde Karel Bernhard zich een harde en verbeterde tegenstander van de opstandelingen. Zijn vrouw Ida van Saksen-Meiningen vond het veiliger om met de jonge Willem Karel naar haar zus en zwager in Londen te gaan. Deze zus, koningin Adelheid, was getrouwd met de Engelse koning Willem IV. De steun van Groot-Brittannië aan de Belgen was Karel

Bernhard, inmiddels commandant van het Nederlandse observatieleger in Noord-Brabant, een doorn in het oog en hij sommeerde zijn vrouw in de herfst van 1831 naar Den Haag. Voor Willem Karel lag geen regeringsambt in het verschiep en werd als eerste luitenant naar een militair vooropleidingsinstituut in Arnhem gestuurd. Een jaar later assisteerde hij zijn vader in Breda als ordonnansofficier. In het najaar van 1833 maakte hij met zijn ouders en zijn twee broers een reis naar Zwitserland waar hij de Oostenrijkse generaal Radetzky ontmoette. Op de terugreis bezocht hij de hoven van de groothertog van Baden en de koningen van Württemberg en Beieren.

Na terugkeer vervolgde Willem Karel zijn militaire opleiding als adelborst aan het Koninklijk Instituut voor Marine in Medemblik. In het najaar 1835 vetrok hij wederom op reis met zijn vader. Ditmaal op uitnodiging van de koning van Württemberg om de najaarsmanoeuvres daar bij te wonen. Zijn vader vond de militaire scholing van zijn zoon van groot belang. Niet alleen de KMA in Breda, waar Willem Karel verder studeerde, maar ook praktijkervaring was wenselijk.

Op bezoek bij de tsaar

Tevergeefs vroeg hij toestemming om met zijn zoon deel te mogen nemen aan een Franse expeditie in Noord-Afrika. Wel kreeg hij van de Nederlandse regering vijf maanden verlof om vanaf juli 1837 op uitnodiging van tsaar Nicolaas I aanwezig te zij bij de manoeuvres van het Russische leger. Het keizerlijk paar ontving prins Willem Karel en zijn vader buitengewoon hartelijk in hun paleis bij Sint-Petersburg. De broer van Karel Bernhard was getrouwd met de zus van de tsaar. Na de militaire oefeningen in de buurt van Kiev en een verblijf van bijna twee maanden in de nabijheid van de keizerlijke familie, waarbij Willem Karel vriendschap sloot met zijn leeftijdsgenoot tsarevitsj Alexander, vervolgden vader en

zoon hun reis met een eervol onthaal bij sultan Mahumed II van het Ottomaanse Rijk. Na Malta, Sicilië en Napels kwam het gezelschap aan in Rome, waar Willem Karel ziek werd en vijf dagen bewusteloos was. Het herstel duurde enige maanden. Na een hernieuwd bezoek aan koning Ferdinand II van Napels en een bezoek aan de koningen van Sardinië en Württemberg, kwam Willem Karel inmiddels herenigd met de rest van zijn familie na bijna zestien maanden terug in Nederland. Het was een belangrijke educatieve tour geweest waarbij hij was voorgesteld aan menig vorstehuis in Europa. Zijn toekomst leek veel belovend.

Willem Karel van Saksen Weimar Eisenach op zijn sterfbed in Nijmegen, 1839.

‘Sterk en flink gegroeid’ kwam de prins eind 1838 als luitenant van de genie in Nijmegen in garnizoen. Op doorreis

naar Londen kwam de toekomstige Russische tsaar Alexander II hem opzoeken en een potje schaak met hem spelen. In mei 1839 liep een verkoudheid uit op een longontsteking met fatale gevolgen.

**‘Sein schöner, energischer Karakter
zeigte sich besonders
in seinen letzten Stunden
und liess uns doppelt fühlen,
was wir an ihm verloren’**

De hulp van de Nijmeegse artsen Noorduijn en Croissant mocht niet baten: op 22 mei om zes uur in de morgen stierf de prins, zoals gezegd nog geen twintig jaar oud. Zijn makkers van het geniekorps brachten hem de laatste eer door saluutschoten bij zijn begrafenis in aanwezigheid van zijn vader. ‘Sein schöner, energischer Karakter zeigte sich besonders in seinen letzten Stunden und liess uns doppelt fühlen, was wir an ihm verloren’, zo zei zijn vader, die in zijn testament liet vastleggen dat hij bij zijn zoon begraven wilde worden mocht hij in Nederland of langs de Rijn overlijden. Dit mocht niet zo zijn. □

R. Starklof, Das Leben des Bernhard von Sachsen-Weimar-Eisenach, Königlich niederländischer General der Infanterie (2 dln; Gotha 1866)

Bezorgen

Post kun je bezorgen, boodschappen en een boek ook. Een boek kun je zogezegd ook nog eens bezorgen als uitgever, die dan in de categorie boekbezorger of tekstbezorger thuishoort. Dat leunt sterk aan tegen de betekenis van bezorgen als: zorg dragen dat iemand of iets goed terecht komt of op de juiste wijze behandeld wordt. Sorry, ik heb deze omweg even nodig om het hoge woord eruit te krijgen: lijkbezorging.

Ooit schreef mijn vader een boek met als titel ‘Lijkbezorgingsrecht’. Dat zei me helemaal niets. Het was niet echt een onderwerp om me als jongetje van tien jaar in te verdiepen. Integendeel, ik kwam niet graag op de studeerkamer van mijn vader. Het was daar een heus griezelkabinet, met in de hoek een menselijke schedel en, hoog op een plank, een grote glazen pot met daarin een menselijke embryo op sterk water. Bovendien moest je er altijd doodstil zijn.

Uit een verhuisdoos viste ik onlangs het juridische proefschrift weer op. Ik ben er blij mee, want ik vreesde eigenlijk dat ik het bewust zoek had gemaakt... Al bladerend lees ik dat de huidige ‘Wet op de lijkbezorging’ vooraf werd gegaan door de Begrafeniswet van 1869. En ik begrijp opeens dat we, net als bij alle andere zaken in onze complexe maatschappij, ook bij het begraven of cremieren van doden aan allerlei regels moeten voldoen. En dat dit gezien het onderwerp met de uiterste zorg dient te gebeuren. Vandaar natuurlijk bezorging. Zorgvuldig.

Ik sla het boek dicht. Het enige wat ik nog lees is de zogeheten schertsstelling uit de losse lijst met stellingen die vroeger een dissertatie vergezelde. “Het fietsen dient te worden aangemoedigd, nu het de gelegenheid biedt tot lichaamsbeweging, het verblijf in de open lucht en het observeren van de natuur.” Het lijkt me een uitstekend idee, om direct in de praktijk te gaan brengen! Want misschien zit ik, net als mijn vader vroeger achter zijn typemachine, ook wel te veel achter mijn beeldscherm. Reden om op tijd zorg te besteden aan mijn conditie, aan mijn lichaam. Tja, uiteindelijk lijkbezorging, maar nu eerst en vooral toch levensbezorging.

Paul van der Haar

Aan dit nummer werkten mee:

Wim Desserjer, Paul van der Haar, Bart Janssen,
Willem Reijnders, Joost Rosendaal, Peter van
Schaijk, Jeroen van Zuylen (verzending).

Bijdragen van lezers e.a. zijn van harte welkom.
U kunt uw teksten en foto's mailen of sturen naar:

Redactie bulletin 'In Paradisum'
t.a.v. Paul van der Haar
Einsteinstraat 139
6533 NJ Nijmegen
e-mail paulvanderhaar@kpnmail.nl

De redactie beslist over plaatsing en behoudt zich het recht
voor om artikelen zo nodig te bewerken en/of in te korten.

**Sluitingsdatum van kopij voor het volgende
nummer (februari 2014): 10 januari 2014**

Stichting In Paradisum
p/a Daalsedwardsweg 24
6521 EG Nijmegen

Graag uw medewerking! Wilt u zo vriendelijk zijn om bij onjuiste adressering dit blad aan ons terug te sturen? Geelt u dan legelijk ook de fouten in de naam of in het adres aan ons door. Bij voorbaat dank.
U kunt nog één van de volgende opties aanvinken:

- onbekend
- overleden
- is verhuisd; nieuw adres:
- geen belangstelling
- verwijderden uit bestand
- vertrokken, adres onbekend